

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ Ханя Олександра Олександровича на дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність)

Актуальність теми дослідження. В останні роки значення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зокрема й надання міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування, безумовно, збільшилось. Причиною цього є поширення транснаціональної організованої злочинності, яка, найчастіше пов'язана із незаконним обігом наркотичних засобів, торгівлею людьми, зброєю, організацією незаконного перетину державного кордону України, що також пов'язано із воєнними діями на території нашої держави. Зважаючи на зростання рівня транснаціональної злочинності та з метою уникнення кримінального переслідування на території власної держави, особи, підозрювані у вчиненні кримінального правопорушення, починають переховуватися за межами держави проживання.

Крім того, наслідком воєнної агресії росії відносно України постало вчинення великої кількості міжнародних злочинів, розслідування яких, відповідно наразі здійснюється у тісній співпраці із прокурорами Міжнародного кримінального суду та національними правоохоронними органами інших країн, передусім, Європи. У зв'язку із цим, в останні роки піддалось змінам й Кримінальне процесуальне законодавство, зокрема, було впроваджено новий розділ IX² «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом», яким взагалі запроваджений механізм набуття правоздатності Прокурором

Міжнародного кримінального суду та інших працівників Міжнародного кримінального суду на проведення процесуальних дій на території України. Зокрема, вказані особи мають право за погодженням з Генеральним прокурором здійснювати процесуальні дії на території України. Однак, окрім тих виконання яких за КПК України здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду (ст. 624 КПК України).

Все це вимагає переосмислення значення та порядку надання міжнародної правової допомоги, в першу чергу, на стадії досудового розслідування як однієї із центральних у кримінальному процесі, необхідність у проведенні нових досліджень у світлі трансформації суспільних відносин, пошуку та наданні науково обґрунтованих рекомендацій щодо подальшого розвитку та удосконалення цього кримінального процесуального інституту.

У зв'язку із зазначеним слід констатувати, що обрана Ольгою Іванівною тема дисертаційного дослідження є актуальною, а проведене дослідження своєчасним.

Крім того, як вірно зазначає, дисертантка практика реалізації норм про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні є неоднорідною, зокрема, трапляються випадки проведення процесуальних дій не уповноваженим на те суб'єктом, порушення строків їх виконання, здійснення збирання та фіксування доказів без дотримання належної процедури, що має наслідком визнання їх судом недопустимими через істотне порушення вимог кримінального процесуального закону. Крім того, лише 55,3 % з опитаних слідчих Національної поліції України та прокурорів окружної прокуратури ознайомлені з інститутом міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, серед яких, 34, 7% вбачають необхідність в удосконаленні цього правового інституту.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить також те, що воно проводилося відповідно до завдань, визначених Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Національної

стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, визначених Законом України від 21 грудня 2023 року № 3534-ІХ.

Релевантність наукових результатів, висновків та пропозицій обґрунтовується правильним вибором методів наукового пізнання, які були застосовані для виконання завдань дослідження та досягнення його мети:

– діалектичний метод пізнання соціальних явищ і процесів – дав змогу розглянути всі порушені питання в сукупності, динаміці та взаємозв'язку (розділи 1–3);

– історико-правовий – використано під час дослідження тенденцій розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі України та зарубіжних країн (розділ 1);

– формально-юридичний – у межах аналізу порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, порядку й умов виконання запиту компетентного органу іноземної держави і, навпаки, під час його підготовки національними органами для подальшого скерування запитуваній стороні, порядку проведення процесуальних дій за такої співпраці, особливостей здійснення нагляду прокурора, відомчого та судового контролів за дотриманням законодавства в цьому питанні (розділи 2, 3);

– порівняльно-правовий – для зіставлення положень чинного КПК України з окремими положеннями КПК України 1960 року з питань міжнародного співробітництва, зокрема під час здійснення судового контролю за дотриманням законодавства в межах проведення процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу, положень багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів України з іноземними державами з питань правової допомоги в кримінальному провадженні (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1, 3.2);

– догматичний – застосовано для з'ясування суті правових норм, тлумачення юридичних термінів і нормативно-правових актів (розділи 2, 3);

– формально-логічний і метод моделювання – під час розроблення й обґрунтування пропозицій з удосконалення окремих положень КПК України (підрозділ 2.4, розділ 3).

Достовірність наукових результатів, висновків та пропозицій дисертації підтримується **емпіричною базою дослідження**, зокрема, результатами анкетування 76 слідчих Національної поліції України, 54 прокурорів окружних прокуратур, а також офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора, щодо міжнародно-правового співробітництва в кримінальному провадженні, а також результати аналізу 171 ухвали слідчих суддів, що розміщені в Єдиному державному реєстру судових рішень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є комплексним дослідженням міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Ряд отриманих наукових результатів дисертанткою характеризуються ступенем наукової новизни *вперше*, а саме:

1) обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, через що запропоновано доповнити КПК України статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій»;

2) сформульовано поняття та сутність нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі, що полягає в здійсненні ним нагляду за дотриманням законності та повноти під час проведення органом досудового розслідування процесуальних дій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України або ж законності й обґрунтованості запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час його підготовки з метою подальшого направлення до компетентного органу запитуваної сторони;

3) запропоновано визначення поняття судового контролю під час міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування, згідно з якою це процесуальна діяльність слідчого судді, що полягає в перевірці дотримання вимог закону органом досудового розслідування або прокурором, а також повноти реалізації наглядових функцій останнім у кримінальному провадженні під час підготовки запиту про міжнародну 24 правову допомогу компетентному органу іноземної держави або ж, навпаки, під час його виконання на території України.

У результаті проведеного дослідження ряд наукових положень також було *удосконалено*, а саме:

1) сутність процесуальних дій, які проводять у порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, що є засобами виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, а також є засобами забезпечення його дієвості;

2) необхідність доповнення ст. 39 КПК України положенням, відповідно до якого керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати слідчого, який здійснюватиме міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні, зокрема міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні або розслідування у перейнятому кримінальному провадженні, і відсторонювати слідчого в разі неефективного досудового розслідування, зокрема в перейнятому кримінальному провадженні, у разі неповного чи неправильного виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу, або при порушенні змісту та форми запиту про міжнародну правову допомогу для подальшого направлення прокурору;

3) необхідність доповнення ст. 40 КПК України, відповідно до якої слідчий уповноважений здійснювати міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні, зокрема виконувати запити компетентних органів іноземних держав про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні або готувати запити про міжнародну правову допомогу для

подальшого направлення прокурору, а також здійснювати досудове розслідування в перейнятому кримінальному провадженні;

4) сутність судового контролю під час міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, який є гарантією дотримання основоположних прав і законних інтересів людини й громадянина, а також законним засобом їх обмеження під час кримінального провадження.

Не менш важливими є наукові досягнення, які характеризуються *подальшим розвитком* низки положень:

1) дослідження запиту про міжнародну правову допомогу, який є однією з підстав проведення процесуальних дій та легітимним засобом збирання допустимих доказів, необхідних для подальшого їх використання в кримінальному провадженні;

2) питання щодо правового регулювання міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій, що є необхідним засобом виконання завдання кримінального провадження та сприяє розвитку злагодженої співпраці з компетентними органами іноземних держав у напрямі неухильного дотримання та захисту прав, свобод і законних інтересів людини;

3) порядок проведення на території України процесуальних дій, які передбачені як КПК України, так і міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, з огляду на необхідність отримання спеціального дозволу про їх проведення;

4) поняття та сутність відомчого контролю в кримінальному провадженні за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу, що полягає в наданні керівником органу досудового розслідування письмових вказівок особі, уповноваженій на його виконання, які сприяли б усебічному, повному й об'єктивному проведенню процесуальних дій з метою належного виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, а також перевірці дотримання слідчим вимог кримінального процесуального законодавства під час його підготовки.

Слід відзначити, що наукові результати, висновки та пропозиції дисертанта викладені послідовно, у логічній формі відповідно до ступеню їх наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що викладені у роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- законотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до КПК України для вдосконалення його положень, які регламентують порядок здійснення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування;

- правозастосовній діяльності органів досудового розслідування та прокуратури;

- освітньому процесі – під час укладання навчальних програм, навчально-методичних посібників, курсів лекцій, проведення семінарських і практичних занять;

- науково-дослідній діяльності – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнень аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних і проєктів нормативно-правових актів.

Опублікування результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковані у 9 наукових працях, з них: 6 наукових статей, включаючи 1 - у іноземному науковому виданні та 3 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Зміст та оформлення дисертації. Структура дисертації відповідає її мети, поставленим завданням та предмету дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та містить 4 додатки.

У першому розділі дисертації «Генеza розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні в Україні» розглянуто історію її розвитку та вплив окремих історичних подій на процеси його формування і

вдосконалення, починаючи із існування на території України перших поселень Скіфів чи Сарматів, першого державного утворення - Київської Русі, і до сьогодення (*параграф 1 розділу 1 дисертації*). Загальний підхід автора є позитивним, адже передбачає наскрізний та комплексний огляд історії становлення цього інституту.

Наукову цінність становить згадка автора про становлення практики видачі засуджених (екстрадицію) ще за часів Київської Русі на підставі міждержавного договору із Візантією, що має важливе значення про розуміння моменту зародження міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (с. 30-31 дисертації).

Визначає автор і момент виникнення власне інституту міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, що пов'язано із прийняттям КПК УРСР 1960 року. При цьому вірно зазначається, що попри це «...залишилося чимало нерегульованих і важливих для кримінально-процесуальної діяльності питань, зокрема щодо сутності міжнародного співробітництва в кримінальному процесі, його правової основи, обсягу регульованих відносин, органів, наділених правом його здійснення, форм і сили доказів, одержаних національними органами від іноземних держав у процесі надання міжнародної правової допомоги й навпаки.» (с. 51 дисертації).

Ціннісним слід також визнати визначення автором моменту та правових засад становлення міжнародних відносин України як незалежної держави у сфері правової допомоги у кримінальному провадженні та подальший етап його розвитку, що пов'язаний із прийняттям КПК України у 2012 році (с. 51 – 53 дисертації).

До найбільш вагомого досягнення дисертантки у цьому розділі слід віднести запропоновану історичну періодизацію розвитку інституту міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні на території України. Зокрема, виокремлено такі періоди:

- стародавні часи (з найдавніших часів до V ст. н.е.);
- період Київської Русі (V–XIV ст. н.е.);

- період приналежності до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (XIV ст. – друга половина XVII ст.);
- період Гетьманщини (XVII–XVIII ст.);
- період приналежності до складу Російської та Австро-Угорської імперій (друга половина XVIII ст. – початок XX ст.);
- період Української Радянської Соціалістичної Республіки (1919– 1991);
- період незалежності (з 1991 року й донині). (с. 86-87 дисертації).

Параграф 1.2. дисертації присвячений історії розвитку міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні зарубіжних країн – від Стародавньої Греції та Риму і до сьогодення. Крім того, охоплено розвиток цього інституту у провідних країнах сучасної Європи – Австрія, Англія, Німеччина, Сполучені Штати Америки Франція тощо. (с.54). Слід зазначити, що такий підхід дисертантки є правильним та доцільним, адже дозволяє провести порівняльний аналіз історичних тенденцій розвитку досліджуваного інституту на території України та провідних зарубіжних держав. Також авторкою було надано відповідну періодизацію розвитку цього інституту на території зарубіжних країн.

Другий розділ рецензованої праці має назву «Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні як форма здійснення міжнародного співробітництва» присвячений визначенню поняття, сутності і правових основ регулювання надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні; дослідженню запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час здійснення досудового розслідування; порядку та умов виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу на території України та проведенню процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги на території України.

Серед вагомих досягнень дисертанта на рівні *параграфу 1 розділу 2* дослідження слід віднести формулювання підстав надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, до яких авторка відносить: наявність належно оформленого запиту про міжнародну правову допомогу, на підставі

якого розпочинається її надання, кримінальне процесуальне законодавство України та принцип взаємності. (с. 90 дисертації). Крім того, авторка доходить обґрунтованого висновку про те, що підстави надання міжнародної правової допомоги під час здійснення слідчих (розшукових) і процесуальних дій в стадії досудового розслідування охоплюють сукупність правових норм, у яких закріплено умови її надання або запитування, обсяг, порядок, наслідки або причини неможливості їх проведення, урегульовано умови належності й допустимості отриманих доказів для кримінального провадження (с. 90 дисертації).

Вірним є висновок дисертантки про те, що фундаментальною юридичною базою надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні є міжнародний договір (с. 92 дисертації). Адже, надання такої допомоги може мати місце лише на підставі згоди між учасниками цього процесу.

Таким, що заслуговує на увагу та позитивну оцінку є підхід авторки, відповідно якого вона розмежує у дослідженні державу та уповноважений центральний орган, який діє від імені та в інтересах певної країни. При цьому, вірно зазначаючи, що «...головним суб'єктом міжнародної правової допомоги є насамперед держава в особі уповноваженого органу, який звертається із запитом, або міжнародна судова установа (запитуюча сторона) та компетентного органу, до якої направляють запит (запитувана сторона)» (с. 97 дисертації).

Розглянуто роль Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро як уповноважені центральні органи у сфері міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, нормативно-правову основу реалізації ними цієї функції (с. 98 – 102 дисертації).

На с. 103 дисертації авторка вірно звертає увагу на відсутності законодавчого врегулювання участі слідчого у здійсненні міжнародного співробітництва, зокрема у ст. 40 КПК України. Слід погодитись із тезою про те, що відсутність належного нормативного закріплення повноважень щодо виконання запитів компетентних органів іноземних держав про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні або готуванні запиту про

міжнародну правову допомогу для подальшого направлення прокурору, а також здійснення досудового розслідування в перейнятому кримінальному провадженні, не сприяє якісній, повній та всебічній реалізації його повноважень, що, відповідно, потребує законодавчого формулювання та закріплення у ст. 40 КПК України (с. 104 дисертації).

Параграф 2 розділу 2 дисертації присвячений проблемам процедури формування та направлення запиту на міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні.

Дисертантка слушно підіймає проблему документального оформлення надання чи отримання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, з огляду на те, що у різноманітних міждержавних угодах застосовується відмінні терміни: «запит», «доручення», «клопотання», «прохання». Крім того, як зазначає дослідниця і сам КПК України є непослідовним у цьому питанні, використовуючи одночасно терміни «запит» та «доручення» (с. 107-108 дисертації). Всі ці поняття мають відмінне значення.

Надалі, дисертанткою надається огляд вимог щодо форми та змісту запиту на міжнародну правову допомогу та визначається процедура його складання на направлення. І як правильно зазначається у роботі, у такому разі вимоги до запиту про міжнародну правову допомогу, визначені ст. 552 КПК України, не є вичерпними й можуть бути доповнені умовами конкретного міжнародного договору з тією іноземною державою, у якій її запитують (с. 112 дисертації).

На с. 116-119 дисертації здійснюється аналіз вимог щодо строків виконання запиту на міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні. При цьому, авторка доходить вірного висновку про те, що чинний КПК України не містить норми щодо встановлення запитуючою державою строку виконання запитуваною державою запиту про міжнародну правову допомогу. Тому в кожному випадку з метою дотримання належних засад співробітництва, умов і порядку оформлення запиту необхідно звертатися до положень конкретного міжнародного договору про правову допомогу з відповідною державою або ж застосовувати умови взаємності (с. 116 дисертації).

Крім того, проведений дисертанткою аналіз вимог щодо допустимості отаманих доказів у кримінальному провадженні з в рамках міжнародного співробітництва вказує, що слід дотримуватись вимог, які визначені у конкретному міжнародному договорі, на підставі якого здійснюється міжнародне співробітництво (с. 120-123 дисертації).

У параграфі 2.3. дисертації досліджується порядок та умови виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу на території України.

З огляду на нормативну вимогу обґрунтованості запиту на міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, дисертанткою надається ціннісне для науки авторське визначення цього поняття з огляду на сферу його застосування: «Обґрунтованим є такий запит (доручення, клопотання, прохання), який підтверджений фактами кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження та з аргументуванням того, що саме в межах цього провадження постає необхідність у проведенні конкретних процесуальних дій компетентним органом на території України» (с. 128 дисертації).

Розглядається у цьому параграфі й не менш важливе питання конфіденційності відомостей, що містяться у запиті на міжнародну правову допомогу, тобто вжиття заходів щодо нерозголошення відомостей про міжнародну правову допомогу, про що зазначають у запиті. При цьому, авторкою було констатовано майже ідентичний підхід до визначення цих вимог у міжнародних договорах, ратифікованих Україною (с. 131 дисертації).

При дослідженні строків виконання прохань Міжнародного кримінального Суду запропоновано їх класифікацію на:

- загальний строк, який визначений кримінальним процесуальним законодавством запитуваної держави та
- негайний строк – строк виконання прохання Міжнародного кримінального суду (с. 134 дисертації), що також має наукове і практичне значення.

Підіймається у роботі й проблема продовження строку виконання процесуальних дій на території України за запитом про міжнародну правову допомогу. Щодо цього авторкою дослідження сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства. Зазначається, що «Відсутність правового регулювання порядку продовження та визначення необхідного строку виконання процесуальних дій на території України вимагає узгодження положень КПК України з п. 9.17 наказу Офісу Генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва» від 12 вересня 2023 року № 258. У зв'язку з цим запропоновано доповнити ст. 558 Кодексу положенням про порядок продовження виконання запиту про міжнародну правову допомогу» (с. 137 дисертації).

Крім того, важливе практичне значення мають сформульовані рекомендації про те, що при складанні протоколу проведення процесуальної дії необхідно зазначати про те, що її здійснено на виконання запиту про міжнародну правову допомогу, а протокол оформлено з дотриманням вимог як ст. 104, 105, так і ст. 564 КПК України (с. 138 дисертації).

Параграф 2.4. дисертаційного дослідження присвячений проблемі проведення процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги на території України.

У цій частині дослідження дисертантка підіймає теоретичну проблему визначення поняття процесуальних дій у кримінальному процесі та надає авторське бачення щодо його змісту, що має цінність для подальшого розвитку науки у цій частині. Зокрема, цілком слушно зазначається, що мета процесуальних дій не обмежена лише збиранням, перевіркою або використанням доказів у кримінальному провадженні, вона є значно ширшою. Наприклад, без проведення такої процесуальної дії, як прийняття заяви та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань у порядку ст. 214 КПК України, неможливо було б розпочати проведення досудового розслідування, що своєю чергою унеможливило б проведення будь-яких процесуальних та слідчих дій,

спрямованих на виконання завдання кримінального провадження та з'ясування обставин, які підлягають доказуванню в ньому (с. 143 дисертації).

На підставі цього, дослідниця змогла удосконалити дефініцію поняття процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, які є засобами виконання завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, а також засобами забезпечення його дієвості.

Не останнє значення має отриманий науковий результат, відповідно до якого у дослідженні виокремлено особливості, які притаманні процесуальним діям під час міжнародної правової допомоги в стадії досудового розслідування, а саме:

- їх проведення можливе за наявності відповідних підстав;
- процесуальні дії можуть бути передбачені як КПК України, так і міжнародним договором, ратифікованим Верховною Радою України у встановленому законом порядку або інші процесуальні дії, передбачені КПК України на засадах взаємності, у разі відсутності міжнародного договору між державами;
- результати проведення процесуальних дій оформлюють у встановленому порядку та передбаченій формі (с. 155-156 дисертації).

Розділ 3 дисертаційного дослідження присвячений розгляду проблемних аспектів контролю і нагляду за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування.

У параграфі 3.1. розкривається порядок здійснення прокурорського нагляду під час міжнародного співробітництва. Авторка доходить правильного висновку про те, що нагляд прокурора під час міжнародного співробітництва на стадії досудового розслідування слугує запорукою дотримання відповідним національним органом норм кримінального процесуального законодавства, зокрема й міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та які також є його частиною (с. 161 дисертації). Крім

того, як вірно зазначається у роботі, вирішальну роль у міжнародній співпраці під час досудового розслідування відіграє центральний орган України – Офіс Генерального прокурора (с. 165 дисертації).

Врешті-решт було сформовано авторське визначення нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги як здійснення нагляду прокурором за дотриманням законності й повноти під час проведення органом досудового розслідування процесуальних дій на виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України або ж законності й обґрунтованості запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час його підготовки з метою подальшого направлення до компетентного органу запитуваної сторони (с. 169 дисертації).

У параграфі 3.2 дисертації розкривається проблема здійснення відомчого контролю за дотриманням законодавства про міжнародну правову при проведенні процесуальних дій.

Авторка в обґрунтування цього напряму дослідження слушно зазначає, що поряд з наглядом прокурора та судовим контролем у кримінальному провадженні уваги потребує й інший вид кримінально-процесуального засобу – відомчий контроль. Вони становлять ланцюг, який складається з ланок: верховенство права, законність і права людини, у якому відомчий контроль, нагляд прокурора та судовий контроль є засобами виконання органом досудового розслідування та прокурором завдання кримінального провадження, визначеного ст. 2 КПК України, де найбільше утверджуються зазначені цінності (с. 170 дисертації).

Слушною також є пропозиція дисертантки щодо внесення змін і доповнень до ст. 39 КПК України щодо визначення керівником органу досудового розслідування слідчого, який здійснюватиме міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні, зокрема міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні або розслідування у перейнятому кримінальному провадженні та відсторонення ним слідчого у разі неефективного досудового розслідування, зокрема у перейнятому кримінальному провадженні, у разі

неповного чи неправильного виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу, або при порушенні змісту та форми запиту про міжнародну правову допомогу (с. 184).

Параграф 3.3 дисертації присвячений дослідженню проблем судового контролю за дотриманням законодавства при проведенні процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу. Авторкою дослідження було доведено, що судовий контроль у кримінальному процесі виконує роль арбітра між процесуальною діяльністю органів досудового розслідування та прокурора, з однієї сторони, і слідчим суддею – з другої, оскільки саме суд під час розгляду клопотань учасників провадження аналізує та констатує, чи є правомірним втручання в приватне життя або спілкування громадян, чи правомірно обмежують їхні права та чи є необхідність у застосуванні такого обмеження тощо.

Не менш важливим результатом дослідження постало сутність судового контролю під час міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, визначено його як процесуальну діяльність слідчого судді, що полягає в перевірці дотримання вимог закону органом досудового розслідування або прокурором, а також повноту реалізації наглядових функцій останнім у кримінальному провадженні під час підготовки запиту про міжнародну правову допомогу компетентному органу іноземної держави або ж, навпаки, під час його виконання на території

У
к Поряд із зазначеними науковими досягненнями дисертанта, що мають вагомe значення, слід наголосити на ряді питань, які мають дискусійний характер.

1. При дослідженні історії розвитку інституту міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні в Україні дисертанткою приділено чимало уваги розвитку державного устрою на території сучасної України у різні історичні періоди, розвитку законодавства, міждержавних відносин. Все це, беззаперечно, має цінність. Проте, на мою думку, під час цього

с

аналізу недостатньо акцентовано увагу сама на інститут міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. Фактично, у 1 розділі дисертації це питання розкривається, починаючи з розгляду періоду середини ХХ століття, що пов'язано із прийняттям КПК УРСР у 1960 році. Якщо цей інститут фактично не існував до цього періоду, тоді виникає питання про доцільність огляду більш ранніх історичних періодів. (с. 50 дисертації).

2. У розділі 2 дисертації, авторка надає досить детальний аналіз міжнародних договорів як правової підстави для надання міжнародною допомогою у кримінальному провадженні: визначається їх природа, поняття, сутність та різновиди, що є важливим. Поряд із цим, у роботі не приділено аналогічної уваги іншій, визначеній у КПК України підставі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а саме: засаді взаємності. Так, на с. 96 роботи згадується, що «... наявність норми про взаємність надання міжнародної правової допомоги тим державам, з якими не укладено та не ратифіковано міжнародний договір, є важливою гарантією розвитку узгодженої співпраці, а також прикладом визнання та дотримання Україною важливих демократичних принципів та ідей, які є невід'ємними складовими загальних засад кримінального провадження», що є позитивним. Однак, доречним було б більш детально та окремо розкрити у роботі питання взаємності як альтернативної правової підстави для надання міжнародною допомогою у кримінальному провадженні: окреслити природу, поняття, ознаки, відмінність між міжнародних угод тощо

3. На с. 109 дисертації, при дослідженні проблеми співвідношення понять «запит», «доручення», «клопотання» та «прохання» як можливих способів документального оформлення звернення до компетентного органу іншої держави щодо отримання правової допомоги у кримінальному провадженні, авторка доходить вірного висновку про те, що всі зазначені способи оформлення документа є офіційними підставами для проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій на території іноземних держав, за результатами яких національні органи отримують

належні їй допустимі докази в кримінальному провадженні. Однак, у зв'язку із цим виникає питання (на яке у роботі немає прямої відповіді) про те, яку назву слід використовувати при оформленні звернення до тієї чи іншої країни, з огляду на наявність різних категорій у міжнародних документах та національному законодавстві.

4. Під час дослідження прокурорського нагляду під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні авторка надає цілком обґрунтоване та виважене визначення цієї діяльності. Проте, на мою думку, у цьому визначенні та під час дослідження цієї діяльності за текстом роботи дослідницею не було враховано та достатньо аргументовано подвійний характер цієї діяльності, що передбачає розмежування діяльності Офісу генерального прокурора та процесуального керівника, які, на мою думку, виконують одну і ту ж функцію нагляду але в інший спосіб та на різних рівнях.

5. У висновках до дисертаційного дослідження (с. 202) авторка пропонує розглядати запит про міжнародну правову допомогу як одну із підстав проведення процесуальних дій та легітимним засобом збирання допустимих доказів, необхідних для подальшого їх використання в кримінальному провадженні. Вказане судження є частково спірним, з огляду на те, що сам по собі запит не є засобом збирання доказів. Традиційно, у науці кримінального процесу під ними розглядають слідчі (розшукові) дій, окремі засоби забезпечення кримінального провадження, дії із витребування доказів від фізичних осіб, підприємств, установ та організації. Запит ж доцільніше розглядати в якості правової підстави для проведення процесуальних дій із збирання доказів на території іншої країни.

Однак, незважаючи на висловлені зауваження, слід констатувати, що виконане дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) сприяє розв'язанню ряду теоретичних та практичних

питань, що мають значення для здійснення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Теоретичні положення та практичні рекомендації, що знайшли своє відображення в висновках дисертації, можуть в подальшому використовуватися при розробці нових та удосконаленні чинних нормативно-правових актів у сфері забезпечення функціонування кримінальної процесуальної діяльності в Україні.

Таким чином, основні положення, висновки та рекомендації дисертації відображені в наукових публікаціях наукових фахових виданнях, а також у доповідях та повідомленнях на міжнародних науково-практичних конференціях, свідчать про високий рівень підготовленості дисертанта, ретельну трудомістку роботу, проведenu автором в ході наукового дослідження та його апробації.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», виконана на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки кримінального процесу, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Офіційний опонент:

**доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Хань О. О.